

М. В. Смірнова

студ. IV курсу

спеціальність «Право»

Науковий керівник: к.ю.н., доц. А. В. Левенець

ВІДМОВА ВІД СМЕРТНОЇ КАРИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЖИТТЯ

Право на життя є невід’ємним та базовим правом кожної людини, зміст якого полягає в тому, що нікого не може бути умисно позбавлено життя. Важливість цього права полягає в тому, що без його належного забезпечення всі інші права втрачають свою цінність та сенс. В багатьох сучасних національних та міжнародних нормативно-правових актах право на життя посідає перше місце в переліку основних прав, що є абсолютно логічним та зрозумілим. При цьому й досі залишаються складними для розуміння низка питань, прямо пов’язаних із правом на життя, одним з яких є проблема

застосування смертної кари як вищої міри покарання за особливо тяжкі кримінальні злочини. Слід відзначити, що в сучасному світі лише європейський континент вважається вільним від смертної кари (оскільки її скасування є однією з головних умов вступу країни до Ради Європи), проте шлях до цього звільнення був довгим та непростим.

Так, 04.11.1950 у Римі була розроблена та підписана Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), яка є фундаментом європейської регіональної системи захисту прав людини. На момент прийняття у ст. 2 Конвенції «Право на життя» зазначалось: «Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання» [1, ст. 2]. Зі змісту цієї статті можемо зробити висновок, що на той момент розробники Конвенції допускали можливість застосування смертної кари, проте обмежували її застосування «законними підставами» та «вироком суду».

Наступним кроком до захисту права людини на життя, надання цьому праву більш широкого розуміння в контексті застосування смертної кари стало підписання державами-членами Ради Європи 28.04.1983 Протоколу № 6 до Конвенції, ст. 1 якого встановила: «Смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено» [2, ст. 1]. Проте цей крок можна назвати проміжним на шляху до скасування смертної кари, оскільки ст. 2 Протоколу № 6 встановила: «Держава може передбачити у своєму законодавстві смертну кару за діяння, вчинені під час війни або невідвортної загрози війни» [2, ст. 2].

Визначальним етапом скасування смертної кари на території європейських держав можна вважати Протокол № 13 до Конвенції, який був підписаний 03.05.2002 та яким «забороняється застосовувати смертну кару до людей за будь-яких обставин, у тому числі на війні або в умовах близької загрози воєнних дій. Жодних застережень документ не дозволяє» [3, ст. 1]. Також, у Протоколі № 13 забороняється жодних відступів від положень цього Протоколу, в тому числі – на підставі ст. 15 Конвенції [4, ст. 2].

В Україні процес відмови від смертної кари також був поступовим. «Розпад СРСР та здобуття Україною незалежності не відразу призвели до сприйняття ідей лібералізації вітчизняного кримінального законодавства та вилучення так званої найвищої міри з переліку покарань. Упродовж 1991–2000 рр. в Україні смертна кара існувала «як виняткова міра покарання» у формі розстрілу» [5, с. 173]. Мораторій на застосування смертної кари був накладений ще до 1995 р., перед вступом України до Ради Європи, проте потім цей вид покарання знову почали застосовувати через порушення процедури мораторію.

Лише 29.12.1999 Конституційний Суд України визнав, що смертна кара суперечить Конституції України. Остаточну крапку у цьому питанні було поставлено 22.02.2000, коли у результаті ультиматуму Ради Європи, з Кримінального Кодексу України вилучили поняття про страту [6].

На сьогодні стосовно смертної кари досі йдуть дискусії, адже багато держав ще не відмовились від даного виду покарання, та не вважають за необхідне. Тим часом, Європейський Союз наполягає на відміні цього покарання в усіх країнах, активно засуджує дії Білорусії та інших держав зазначаючи що: смертна кара порушує невід'ємне право на життя, яке гарантується Загальною декларацією прав людини, зазначаючи також, що судова система не може бути використана для стримування злочинів [7].

Отже, повна відмова від смертної кари, яка знайшла свій прояв в державах-членах Ради Європи, вважається нами вірним та важливим заходом на шляху до утвердження пріоритету прав людини. Численні критичні оцінки щодо того, що за певні види злочинів (серійні вбивства, державна зрада) дієвою може бути лише страта, і щодо того, що особи, засуджені до довічного ув'язнення, лягають додатковим тягарем на бюджет держави та інші подібні зауваження не можуть відповідати процесам демократизації та гуманізації, які супроводжують сучасний світ. Окрім того, важливо пам'ятати, що у всіх державах, які пішли шляхом повної відмови від смертної кари, тяжких та особливо тяжких злочинів не стало коїтись більше, проте можливість особи на виправлення судової помилки, якої вона була б позбавлена у випадку страти, зберігається на роки.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 02.03.2020).
2. Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари : Міжнародний документ від 28.04.1983. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_802 (дата звернення: 02.03.2020).
3. Нестеренко С. Застосування смертної кари та проблема захисту прав людини в інституті екстрадиції. URL: <http://www.pravnuk.info/2013-12-27-15-15-31/864-zastosuvannya-smertnoji-kari-ta-problema-zaxistu-prav-lyudini-v-instituti-ekstradiciji.html> (дата звернення: 02.03.2020).
4. Протокол № 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за всіх обставин : Міжнародний документ від 03.05.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_180 (дата звернення: 02.03.2020).
5. Гривняк Л. Вплив міжнародного чинника на скасування смертної кари в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2014. № 782. С. 172–175.

6. Васьків О. Скасували смертну кару. Gazeta.ua. 2019. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_skasovali-smertnu-karu/890289 (дата звернення: 02.03.2020).
7. Европейская служба внешних действий: Беларусь: заявление пресс-секретаря о новых смертных приговорах. 2020. URL: <https://www.euneighbours.eu/ru/east-south/stay-informed/news/evropeyskiy-soyuz-i-sovet-evropy-vmeste-protiv-smertnoy-kazni> (дата звернення: 02.03.2020).